

Feljegyzések Bálint Gáborról, Budai Józsefről és Brassai Viktorról

1.

Szentkatolna (Kovászna megye) nagy szülöttje, Bálint Gábor születésének 125-ik évfordulójáról emlékezünk. A múlt század egyik világotazójának és székely nyelvzseniének hányatott, szerencsésnek nem éppen mondható életéről híres kortársa, Arany János tömören, de jellemzően írja tréfás versét a Tudományos Akadémia egyik értekezletén:

*Szegény Bálint Gábor,
Boldogtalan góbé.
Amennyit te szenvedsz,
Mi ahhoz a Jóbé!*

A szakemberek, a rokonság s községünk néhány lakóján kívül ma nem is tudják, ki volt Bálint Gábor. Figyelemre méltó életrajzregény jelenhetett volna meg róla, változatokban gazdag, sokszínű, néha kalandos, de szenvedésekkel és mellőzésekkel átítatott életének leírásával azonban még adós az irodalom.

1844. március 13-án született a háromszéki Szentkatolnán, székely földműves szülők gyermekeként. Édesapja Bálint András, édesanyja Iljés Ágnes, aki hat gyermeknek adott életet. (A testvérek közül Benedeket mint fametsző művészt és a népi hímzések kutatóját, valamint felújítóját ismerjük.)

Bálint Gábor szülőháza a ma Harai János és Harai Adolf tulajdonában levő telken volt. A házat századunk első felében bontották le. Ebből a házból indult a kis Bálint Gábor először a szentkatolnai, a mai kántorlak helyén levő iskolába.

Kézdivásárhelyen, Csíksomlyón, Marosvásárhelyen, Székelyudvarhelyen, Nagyváradon járt iskolába. Nyelvtelenségével mindenütt felébresztette tanárai bámulatát. A gimnázium elvégzése után már ismerte és beszélte a francia, angol, német, latin, héber, arab, török, újgörög, perzsa és olasz nyelvet. Hosszúak, szögletes arcának már akkor egyéni vonást kölcsönzött mélytűző szeme.

Gimnáziumi tanulmányainak elvégzése után pártfogói Bécsbe küldik jogot tanulni, s leteszi a bírói vizsgát. Tanulmányai végzésével egyidőben a perzsa, az újrab nyelv tökéletes elsajátítása céljából eljár a Keleti Akadémiára, a török nyelv elsajátítása céljából pedig a török követségre. Életében nagy fordulópontot jelentett, hogy a neves szótárkészítő, Fogarasi János nyelvész és Vámbéry Ármin világotazó ajánlására a Magyar Tudományos Akadémia Ázsiába küldte nyelvészeti kutatásokra.

1869. június 14-én hajóra szállt Odesszában, majd Moszkván át Kazánba ment. Ezen az úton különösen Kőrösi Csoma Sándor és Vámbéry Ármin kimagasló példái lelkesítették. Emberfeletti nélkülözéseket és fáradtságot legyőzve 1871 és 1875 között bejárta a mai Szovjetunió európai és ázsiai területének nagy részét. Nyelvkutatási céljainak elérése végett nehéz fizikai munka végzésétől sem riadt vissza. Szentpétervárott a finn nyelvet, Kazánban és Asztrahánban a tatár és kalmyk nyelveket sajátította el. Mongóliába 1873. február 21-én indul el. Átkutatta egész Mongóliát és a Góbi-sivatagot, ahová a híres svéd utazó, Sven Hedin is csak később tudott behatolni. Itt a mandzsu nyelvet tanulmányozva 155 napig tartózkodott, és több mint 58 napig utazott. Ezzel az útjával ismét bebizonyította páratlan nyelvtelenségét, mert minden útjába eső nép nyelvét elsajátította.

Útjáról hazatérve megkezdte az ott gyűjtött nyelvészeti anyag feldolgozását. Ennek befejezése után Bálint Gábort a budapesti Tudományegyetem mongol—mandzsu nyelvészeti katedrájának magántanárává nevezték ki. Közben egy újabb hosszú kutatóútra hívta meg Széchenyi Béla, majd Zichy Jenő kaukázusi expedíciójában vett részt, 1877 és 1879 között eljut Indiába, Kínába, Japánba, Tibetbe és Burmába.

Az összehasonlító nyelvészetben abban az időben folyik a vita arról, hogy a magyar nyelv a finnugor nyelvek közé tartozik-e. Bálint Gábornak a török-tatár nyelvrokonsággal kapcsolatos meggyőződését erősítették a keleti nyelvekről szerzett ismeretei. Nézetében Vámbéry Ármin is támogatója volt. Kiéleződött vita után a tudományosan megalapozott finnugor elmélet győzött, mely elméletnek egyik jelentős képviselője Hunfalvy Pál volt. A győztes irányzat képviselői egy ideig Vámbérynek elnézték a keleti nyelvrokonság melletti érveléseit, de Bálint Gábornak nem. Mindent elkövettek, hogy lehetetlenné tegyék. A szenvedélyektől túlfűtött győztes tábor gondos szigorral ügyelt arra, hogy írásait a sajtó ne közölhesse. Ennek az irányzatnak ellentmondást nem ismerő hangját fejezi ki Arany János az Akadémia ülésén készített rimjátéka is:

*Nyakas, vasfejű székely a Bálint,
Nem arra megy, merre Hunfalvy Pál int.*

A sorozatos nagyfokú mellőzés annyira elkésértette Bálint Gábort, hogy 1879-ben mintegy önkéntes száműzetést vállalva, kivándorolt Törökországba. Történetlen akaratörőről és egyéniségről tanúskodik, hogy hazájától távol, hányatott körülmények között is tovább végezte nyelvutatózásait Törökországban sokféle foglalkozást űzött. Damaszkuszban adótisztként, Bagdadban pedig a szultán pénzügyi előadójaként tűnt fel. Onnan az athéni egyetemre hívták meg arab nyelvtanárnak. Később állami tolmács lett. Teljesített szolgálatot Boszniában és Libanonban is. Közel másfél évtizedes közép-keleti tartózkodása alatt megismert csaknem minden nyelvjárást, majd hú barátai és pártfogói — köztük Arany János — kérésére és közbenjárására, visszatért hazájába. A nagy világutazót, híres nyelvtudóst a lángoló hazaszeretet szülőfalujába, Szentkatolnára hívta, hisz itt az emlékek, rokonok és ismerősök úgy várták, mint édesanya elvesztett gyermekét. A szülőház ekkor már másé volt, de meglátogatta testvéreit, rokonait. Legtöbb időre húga családjánál, Rozáliánál szállt meg, aki Serény László kovácmester felesége volt. Gondjaiba merülve ki-kisétált a Feketeúgy partjára, mint azt valamikor gyermekkorában tette. Gyakran felkereste szülőháza szomszédságában idősebb barátját, Demény Gábor visszavonultan élő értelmiségit, akinél meghitt beszélgetéssel töltötte idejét. Ugyanebben az időben rendezte sajtó alá az 1878-as évi indiai útján gyűjtött nyelvészeti anyagát.

— Mintha most is magam előtt látnám — mondja a 95 éves Kocsis István bácsi —, az út felőli házban szoktak beszélgetni. Ott ült az asztal mellett az a nagy tudós ember. Az asztalon előtte vízpipa volt. Esténként mint kisinás én vittem haza kocsival Serény László házához. Katonásan lépett le a kocsiról, és mosolyogva nyomott 20 krajcárt a kezembe.

Ahogy ő érezte, hogy a nép gyermeke, a nép is testvérének, gyermekének tartotta. A falu ifjúsága az akkor fiatal Hamar Endre tanító vezetésével nemegyszer látogatta meg Serény László lakásán, ahol csodálkozva hallgatták a nagy utazó népszerű előadásait. Számtalanszor juttatta kifejezésre azt a véleményét, hogy a népek igazán akkor fogják tisztelni egymást, ha kölcsönösen ismerik egymás életét, és kicsérélhetik gondolataikat. A község lakói ekkor láttak először gramofont, Bálint Gábor ismertette meg velük. Az idősek még ma is beszélnek arról a régi „beszélő gépről“. Hogy mennyire érdekelte őt is népe élete és nyomorúsága, arról a *Székely Nemzet* 1901. 193. száma tanúskodik.

Szentkatolnai tartózkodása alatt földijeinek, barátainak, pártfogóinak szeretete övezte. Ez néha a sajtóban is kifejezésre jutott, és a mellőzött nagy nyelvész megbecsülésére hívta fel a figyelmet. Több körülmény összehatásának következtében az akkori művelődésügyi miniszter a kolozsvári egyetemen tanszéket létesített számára, és Bálint Gábort a turáni nyelvek egyetemi tanárává nevezte ki. Az akkori sajtóban olvasható: „Az alatt az idő alatt, míg Bálint Gábor a kolozsvári egyetemen működött, olyan nyelvek voltak képviselve, melyek még külföldi egyetemen tanrendjében is csak részben találhatók. A nyelvek, melyeket előadott, a következők voltak: török, tatár, mongol, mandzsu, koreai, japán és kabard. A szakmája körébe eső nyelveken kívül nemcsak a nagy európai nyelveket, hanem a szláv nyelvet is

ismerte. Egy időben a finn nyelvet is ő adta elő. Külföldi nyelvészkongresszusokon mint a keleti nyelvek világhírű szaktekintélye előadásaival széles körű elismerést szerzett a kolozsvári egyetemnek, mely érdemeiért 1896-ban tiszteletbeli bölcsész-doktorrá avatta. Részt vett 1898-ban a Rómában, majd 1902-ben a Hamburgban tartott Nemzetközi Orientalista Kongresszuson is, ahol feltűnt előadásaival.

Bálint professzor friss szellemet vitt az egyetemre. Felvetette hallgatói előtt a nemzetközi nyelv szükségességét, és legjobb megoldásnak az eszperantó nyelvet tartotta. Lelek hallgatói kérésére eszperantó nyelvtant sokszorosított és eszperantó tanfolyamot indított. A haladó eszméket valló egyetemi ifjúság Bálint professzor mellé állott. Ezt tanúsítja a *Kolozsvári Egyetemi Lapok* 1897. október 2-i számában megjelent közlemény: „... az egyetemi ifjúság körében igen sokan elhatározták, hogy az eszperantó nyelvet elsajátítsák.” Hasonlóképpen mellé álltak professzortársai is, Fabinyi Farkas, Klug Lipót, Richter Aladár, Borbás Vince, Szádeczky Gyula, Apáthy István, valamint Stein Lajos, az Akadémia kültagja.

Ísmét megindult a támadás Bálint Gábor ellen. Hóbortosnak nevezik, és olyan cikkek is megjelennek, amelyek szerint káros eszmékkel mértelyezi az ifjúságot. A naív hírlapi támadásokat könnyed logikán alapuló határozottsággal utasította vissza: „Hóbortos az, aki nem hisz az emberiség haladásában, s aki jobbnak látja az emberiség egyes nemzetéinek kínai fállal való elkülönítését.” Egyik tanítványa, Barabás Ábel írja meg az első magyar—eszperantó nyelvtant, szótárt és mondatant. E könyvhöz írt előszót Bálint Gábor 1898-ban, melyből a következőket idézzük: „Részemről, akinek legalább egy tucat idegen nyelvből nincs szükségem közvetítőre, lelkemből örvendenék, ha az annyi idővesztésbe került 12 idegen nyelv helyett egy logikán alapuló és éppen ezért könnyen megtanulható és észben tartható nyelvvvel kellene törődnöm.”

Kolozsvárt töltött éveivel szorosan hozzátartozott a könyvesboltok látogatása, amj egyben sétát is jelentett számára. Ezekről az utakról elmaradhatatlan volt drapp színű esernyője, melyet mindig magával hordozott (ez az esernyő jó állapotban Dobai Zoltánné Bakk Amáliánál van, melyet emlékként fényképeivel együtt őriz).

Bálint Gábor, egyetemi tanár, világutazó és híres nyelvész Temesvárt a Piffházban — a régi Hunyadi út 14. szám alatt —, 1913-ban hunyt el. A nagy utazónak halála után is vándorolnia kellett. Tévedésből koporsóját a vonat Kézdivásárhely helyett Marosvásárhelyre vitte. Holtteste csak ezzel a kerülővel jutott haza Kézdivásárhelyre, ahol a református temetőben helyezték örök nyugalomra. Bár a tudományt szolgáló élete sokban hasonlított Kőrösi Csoma Sándor életéhez, könnyen feledésbe merült. Az 1963-ban kiadott Magyar Irodalmi Lexikonban, valamint azon iskolák évkönyveiben, ahol tanult, elfelejtettek megemlékezni Bálint Gáborról. Ha kora etnográfiai és nyelvészeti kérdéseiben véleménye ma nem is állja meg a helyét, tudományos kutatómunkájának eredményei elvitathatatlan tények.

Szentkatolna, 1969. október.

Bakk Pál
tanító

2.

Ki volt Budai József? A *Természettudományi Lexikon* szűkszavú megemlékezése szerint „flórakutató, pomológus... Számos almafaját állított elő”. Benedek Elek olyan embernek ismerte, aki a halhatatlanságnak dolgozott, mert gyümölcsfát ültetett. Am még így sem teljes a meghatározás: Kőrösi Csomához hasonló, örökké tevékeny, nyugtalan székely tehetséget látunk benne, akinek az egyéni érvényesülés másodlagos szempont volt; a maga elé tűzött célt pedig élete utolsó lehetéig kitartóan tudta szolgálni. Benedek Elek életrajzi művében oldalakat szentelt Budai József csodálatos életének. Rokonlelkek voltak: benne egy kissé önmagát szerette, pontosabban azt, amit önmagában a legjobbnak tartott — a köznek tevékenykedő, alkotó embert.

Annál meglepőbb a *Korunk* 1969. szeptemberi számának hibajegyzékében előfordult tévedés, amely Gy. Szabó Gyulának egy korábbi, Budai József-re vonatkozó — helytálló — megjegyzését félreigazítja. Am nem az első eset, amikor azt tapasztalom, hogy homályban tapogatózunk Budai József tevékenységével kapcsolatban. Néhány éve egy kolozsvári pomológus kertjében vettem észre, hogy egészen más fajtát jelöltek meg „Budai Domokos” almaként.

A *Korunk* Budai Józsefet testvéröccsével, Domokossal téveszti össze egyszerűen azért, mert az ő nevét viseli Budai József legsikerültebb almafajtája; az említett másik eset pedig arról győződött meg, hogy azt még a szakemberek sem ismerik. Tanulságos tévedéseknek tartom, mert rádöbbent: Budai József öröksége körül mulasztás történt. Mivel sem szakember, sem eléggé laikus nem vagyok a pomológia tudományában, a Budai József előállította gyümölcsfajták leírására nem vállalkozhatom. De, mint nem pártatlan szemlélődő, úgy is, mint aki gyermekfejvel sokszor megjárta azokat a kerteket és domboldalakat, ahol Budai József gyümölcsösített, s aki a bodosiaktól sok jót hallott róla, néhány észrevétellel természetem az illetéke-sebbek figyelmét ráterelni. Egyébként a *Megyei Tükör* Sepsiszentgyörgyön Kisgyörgy Zoltán tollából már közölt egy rövidke megemlékező cikket.

A Budai Domokos almafajta — a batul és az aranypármén keresztezése — ma Erdővidék egyik nevezetessége. Lassan, de szívósan terjeszkedik, hódít, mindenhol, ahol a gyökérzetnek az agyagpalával, a koronának pedig a hűvös kárpáti szelekkel kell megbirkóznia. Tudtom szerint Székelyudvarhely környékén is nagyobb ültetvényeken díszlik. A fa és a gyümölcse jó tulajdonságainál fogva mindenesetre kiérdemelné a szakemberek nagyobb figyelmét, akárcsak előállítója, Budai József.

Még áll az ősfa a falu egyik kertjében, dacol korral és időjárással, s idestova mementójává vált a *genius loci* hasznos tevékenységének. Az utóbbi időben többen zarándokoltak el a fához, s csodálták meg szabályos, hatalmas termetét. Ez mindenesetre jó jel, mutatván azt, hogy a feledésre hajlamos utókor kezdi újrafelfedezni Budai Józsefet.

1851-ben született az erdővidéki Bodos faluban. Iskoláit ott, majd Székelyudvarhelyen végezte. Utána a budapesti egyetemen természetrajzi diplomát szerzett. A kar első színjeles tanulója volt, de sohasem vált meg a háziszóttas ruhától. Idősebb bodosiak, ma is sok szeretettel emlékeznek a szikár diákra és tanárjelöltre, aki a szünidőben senkitől engedélyt nem kérve, a munkájáról senkinek számot nem adva, napszámra járta a falusi kerteket: ültetett, oltott, Csemetekertje a közé volt. Munkássága nyomán régi, elavult, leromlott gyümölcsösök öltöttek új arcot. Nemcsak Bodosban, hanem a szomszédos községekben is. A gyümölcsösök felújítása mozgalommá vált. A nép ösztönösen megérezte benne a nagy ember, határtalanul tisztelte, s legalább akkora bizalommal övezte.

Tehetségére s rátermettségére felfigyeltek a szakemberek is, elsősorban volt tanárai, hiszen Budai József nemcsak mint gyakorló pomológus és méhész vonta magára a figyelmet, de kiemelkedő elméleti szakemberként is. De a szakember és politikus egy volt, s utóbbi még a teremtő ember akaraterejét is saját szekerébe fogta. Konok politikai elveit — a Tisza Kálmán vezette kiegyezést támogató pártot és kormányzatot nem volt hajlandó szolgálni — mindennek fölé helyezte. Egyszerűen nem volt hajlandó olyan intézménynél szolgálni, amely állami támogatást élvezett. Inkább nyakába vette Erdélyt, de ahol hosszabb-rövidebb időre megtelepedett, ott pezsdült az élet, és nem hiányzott a Habsburg-ellenes politizálás sem. Ezért az egyik szolnok-dobokai falucskából, Benedek Elek szerint, a „dobokai basá“-nak keresztelt Bánffy Dezső főispán csendőri kísérettel toloncoította haza szülőfalujába.

Mintegy tíz évig volt ismét Bodos s Erdővidék pomológusa és geológusa. Ez alatt több gyümölcsfajtát állított elő, s szorgalommal kutatta a vidék geológiai viszonyait is. Utána Kolozsváron, majd Miskolcon tanároskodott. Ott is halt meg 1939-ben, ott pihen a miskolci temetőben.

Bodos pedig sohasem várta jobban az új Budai Józsefeket...

Kolozsvár, 1969. október.

Egyed Ákos
történész

3.

Akik ismerték, szerették, hallották szavalni, soha nem felejtik el a szocialista magyar előadóművészet kimagasló alakját, a „versmondó diák“-ot, Brassai Viktort, akivel éppen 25 esztendeje végzett a fasiszta önkény. Néhány közvetlen személyes emlék felidézésével s a róla szóló adatok némi kiegészítésével szeretném feleleveníteni sugárzó alakját azok előtt, akik nem ismerhették.

1940 szilveszterét ünnepeltük Kolozsváron. Egy elvtársi családnál gyűltünk össze, hogy mozgalmi szokás szerint búcsút vegyünk a nehéz eseményekkel terhes évtől, s előre tekintsünk a nyugtalanító jelekkel közeledő új évre. Négy hónap

telt el a bécsi diktátum óta, mindnyájan éreztük az idők, a történések fenyegető súlyát. Éjféltajt érkezett meg Brassai Viktor újév-köszöntésre, városjáró versmondó csoportja kísérte. Ott, akkor csak ő szavalt, Kedvenc költőinek remekműveit. Zengtek ajkán a szavak, hangjából, mozdulataiból művészi lendület, magával ragadó erő áradt. Forradalmi megrázkódtatások előhírnökét láttuk benne, azt, akire mindenkor felfigyelnek az emberek.

Az 1941—42-es években a horthysta rendszer fokozódó nyomása alatt is tovább tevékenykedett, a forradalmár művész töretlen hitével, bátran, a költők szavát szegte szembe a fokozódó terror, a hitlerizmus háborús uszító propagandájával.

A haladó pesti művészek felfigyeltek rá, segítették, körükbe vonták. A demokráciáért, a dolgozók szabadságáért, a reakció ellen harcot hirdető művészcsoport tagjaként jelent meg a magyar főváros pódiumain, a Vigadóban, a Vasasok Székházában, a Zeneakadémia termében. Harci tüntetések voltak ezek az előadástek, amelyekben nagy számban jelentek meg Budapest dolgozói, munkások és értelmiségiek, a magyar haladó mozgalmak hívei, hogy hitet tegyenek a költők szavával hirdetett szabadságesség mellett. A szavalócsoporthoz tagjainak növekvő népszerűsége kihívta a reakció intézkedéseit. Akcióikat betiltották, elvágták útjukat a széles tömegekhez. Brassai Viktorról sem feledkeztek meg. Régóta szemmel tartották már, eljött az ideje, hogy elhallgattassák az erdélyi kommunista agitátorművészt.

Katonai munkaszolgálatra mozgósították 1943-ban, és ezzel elkezdődött élet-történetének tragikus szakasza. Írói visszaemlékezéseiben Szilágyi András jegyezte fel ennek az utolsó fejezetnek megrendítő mozzanatait, a szerény, fanyar mosolyú néhai „versmondó diák” sorsát: „Ezek a büntető- és munkásszázadok arra szolgáltak, hogy a pék ne süssön kenyeret, az óras ne javítson órát többé, az orvos ne gyógyítson, a mérnök ne építsen házat, s a költő ajkán végképp fogyjon el a dal.” En még hozzáténnem: általában arra szolgáltak, hogy tízezreket pusztítsanak el. Ezért osztották be egy ilyen alakulatba Brassai Viktort is. Ő azonban ott is megpróbált megmaradni költőnek, előadóművésznek, az irodalom, a forradalmi eszmék hirdetőjének. Amerre terelték, hurcolták őket úttalan utakon, mindig keresett és talált alkalmat, hogy elúzza sorstársai csüggedését, kihunyó életkedvüket felrázza, lelket öntsön beléjük a versek varázsával. Végül is kihurcolták őket Galíciába, és azon a tájon, ahol édesapja esett el az I. világháborúban, Sztaniszlau körül, 1944-ben egy nyári napon, 25 évvel ezelőtt hunyt ki fiatal élete.

Bukarest, 1969. szeptember

Heves Ferenc
közíró

Pontosabb méretek

Szabó Pál Endre *Távközlési műholdak* című cikkében (*Korunk*, 1969. 7) felvázolja a műholdakkal történő távközlés szervezési formáit, gazdaságossági szempontjait és a velük kapcsolatos jogi kérdéseket.

Előnyös lett volna röviden a legfontosabb méretek bemutatása. Az *Echo-1*, amelyet 1960. augusztus 12-én bocsátottak fel az amerikai Cape Canaveral-i (most Kennedy-i) indítóállomásról, mindössze 61 kg tömegű, 30 m átmérőjű, alumíniummal begöngyöltetett rendkívül vékony műanyag gömb, mégis minden téren teljesítette a hozzá fűzött reményeket. Biztosította Amerika és Európa között a rádióhullámokkal történő távközlési kísérletek végrehajtását. Indításakor élettartamát a szakértők pár hétre becsülték. Az *Echo-1* ezzel szemben nyolc évig keringett a Föld körül. Élettartamának második felében már nem volt alkalmas távközlési kísérletekre, mert a mikrometeorok addigra szitává lyukasztgatták. E sikereken felbuzdulva bocsátották fel négy évvel később a hasonló felépítésű, 242 kg tömegű, 40 m átmérőjű *Echo-2*-t.

A cikkben szereplő amerikai *Telstarral* ugyanabban az évben felbocsátott *Relay*-hold szintén fontos szerepet játszott a távközlésben, erre a szerző nem tért ki. A *Relay*-2-t használták fel az 1964. évi téli olimpiai játékoknak Európából Amerikába való közvetítésére. Alkalmazták ezenkívül Japánból az éppen ekkor induló televíziós adás átvételére is.

A bevezetésben előfordul egy elírás. A *szinkron* holdak távolsága a Föld felszínétől kerekén 36 000 km, vagyis éppen 10 000 km-rel több, mint a cikkben szereplő távolság.

Végül a szerző hivatkozik Marțian Nicu egy ugyancsak „a *Korunk* e számában” megjelent cikkére. A szerző jóhiszeműen úgy vélte, hogy ez a cikk írásával egyidőben jelenik meg, de — bizonyára szerkesztési okokból — a közlés elmaradt. Ezért nem találja az olvasó a hivatkozott cikket.

Szatmár, 1969. október

Czibalmos László
tanár

Nem búcsúztak egyszerre két igazgatótól

Bleyer György *Az ötvenéves Bauhaus* című cikkét olvasva (*Korunk*, 1969. 5), hibát fedeztem fel. Remélem, nem neheztelnek, amiért e félreértésre vagy inkább értetlenségre okot adó hibát közlöm önökkel.

A 698. lap harmadik bekezdésében a szerző ezt írja: „A művészeti ellentétekkel párhuzamosan fellépő világnézeti ellentétek Gropiust arra készítik, hogy 1930. augusztus 1-én igazgatói állásáról lemondjon, és néhány mestertársával együtt a Bauhaust elhagyja. Dessau város vezetősége — megmagyarázhatatlan okból — a Bauhaus új igazgatójává éppen a kommunista Hannes Meyert (1881—1954), egy nagyon tehetséges építész, a Bauhaus építészeti osztályának addigi vezetőjét nevezi ki.”

Néhány sorral lejjebb a cikk így folytatódik: „Meyer azonban csak rövid ideig marad a Bauhaus élén, mert a dessau-i városvezetőség »marxista oktatási módszerei« miatt 1930. augusztus 1-én megfosztja állásától.”

Mivel nem áll rendelkezésemre elegendő forrásanyag, nem tisztázhattam, mikor vált meg Gropius a Bauhaus igazgatói állásától, és mikor fosztották meg ugyanettől a tisztségtől Hannes Meyert; a cikk ugyanis mind Gropius távozását, mind Hannes Meyer eltávolítását ugyanarra a napra teszi, ami szinte lehetetlen, hacsak Hannes Meyer nem néhány órán át igazgatta a Bauhaust. A cikk további részéből következtetek arra, hogy Gropius valószínűleg már hamarabb megvált a Bauhaustól.

Végeredményben mikor távozott Gropius, és mikor távolították el Hannes Meyert?

Dombó (Maros megye), 1969. október.

Szabó Sándor

(A SZERKESZTŐSÉG VÁLASZA:) A Művészeti Lexikon (*Akadémiai Kiadó*, Budapest, 1966) „Bauhaus” és „Gropius, Walter” címszavai szerint Gropius 1919-től 1926-ig a weimari Bauhaus igazgatója volt; ezt a szerepet 1928-ig még Dessau-ban is betöltötte. 1928-ban Gropius, majd több kiváló mester megvált a Bauhaustól, vezetője előbb Hannes Meyer, 1930-ban Mies van der Rohe lett. Hasonlóképpen közli az 1928-as lemondást a *Dictionnaire de l'architecture moderne* (Paris, 1964) és Jürgen Joedicke *Modern építészettörténet* című munkája is. A *Korunk* cikkébe tehát valóban hiba csúszott be, s köszönjük olvasónknak, hogy az elírásra figyelmeztetett.

Szebb a páva...

Székelyudvarhelyi olvasónk, Csergő Bálint ügyész, levélben figyelmeztet Benkő Mrazek Berta a *Korunk* 1969. 9. számában (az 1423. lapon) megjelent rajzának értelmetlenségére. Fejtegetésével nagyobb részt egyet kell értenünk, ugyanis technikai hiba csúszott be: a nyomda fordítva közölte a rajtot... Levélírónk javaslatát, még ha tréfásan fogalmazza is meg, magunkévá tesszük: „A képen a művész ezután jelölje meg az észak—déli irányt, mint azt a földabroszon szokták. Így a nyomdász könnyebben betájolhatná magát.”

Amivel kevésbé értünk egyet, az az eredeti közlés fordított nézetének, vagyis a helyesen „betájolt” képnek a bírálata. A levélíró ugyanis így sem tartja a rajtot természetesen és közérthetőnek, s felsorolja a pávák „testi hibáit”. A rajtot mindenesetre újra közöljük a helyes fekvésben, s úgy gondoljuk, hogy a kellemetlen hiba kiküszöbölése után „szebb a páva...” A művésznak nem fényképezés volt a célja, de a három pávafark játékos kombinációjával művészi teljesítményt tudott nyújtani, legalábbis egy szövegzáró klisé funkcionális hatásának erejéig.

Ha nem is ezzel a különben egyszerű rajzzal, de általában művészeink modern törekvéseivel kapcsolatban szívesen fogadjuk Csergő Bálint javaslatát: „Szeretném, ha időnként olyan írásokat is közölnének a *Korunkban*, amelyek az újabb

képzőművészeti alkotások értésére és élvezésére tanítgatnának minket.” Eddig is közzeltünk ilyen írásokat, többek között Vetró Artúr, Mohi Sándor, Szervátiusz Tibor, Gazda József, Murádin Jenő tollából, de ez nyilvánvalóan nem volt elég.

KORUNK

HELYREIGAZÍTÁS. Czibalmos László *A Venus-kutatás eredményei* című cikkében (*Korunk*, 1969. 10) az 1468. lapon Adams és Dunham szinképi vizsgálatainak dátuma helyesen 1932; az 1474. lapon közzölt táblázat utolsó sorában a *Venus*—6 felbocsátási ideje helyesen 1969. I. 10. és a repülési idő helyesen 126 nap; az 1475. lapon említett szovjet professzor neve helyesen Kuzmin. A Benedek Zoltán Tasnádtól Új-Guineáig című cikkében (*Korunk*, 1969. 11) említett régészeti állást Fenichel Samuel a bukaresti múzeumban töltötte be.